

egymásba, lévén a nemzeti sorsok gyakran és nagymértékben közös. Erről természetesen csak is a saját verziót kínálják, melyben az események és szereplők más-más megvilágításban, akár homlokegyenest ellenkező színekben tűnnek fel. Két alapmodell mégis el lehet különíteni közöttük: 1. Esszencialista modell, amely a nemzeti kollektívumot mint természettől való, időtlen nép-organizmust fogja fel, azzal, hogy az államiság megléte nem is perdöntő (ha éppenséggel nincs, ilyen-olyan csíraformában mégis megvan vagy külső elnyomatás alatt áll). 2. Konstruktivista-esszencialista, „két fázisos” modell. Ebben egy-egy, végül mégis államiságot nyert nemzet „előtörténetét” adja az előbbi néptörténet. A nemzeti karakterjegyek (leszármazás, honterület, nyelviség, vallás) visszamenőlegesen ennek örökségéből vétetnek. Itt az „előtörténet” egy az egyben képviseli az 1. modell esszencializmusát, és ebből fakadóan a történész „természetes”, „valódi” nemzetről beszél, olyan „mesterséges” nemzetekkel ellentétben, mint a makedón, a bosnyák vagy a moldován, melyeket valakik valamikor adminisztratív úton „fentről” úgyszólván egyszerűen csak létrehozta.

Egy-egy „természettől való”, ennek megfelelően „valódi”, ősi „honterülettel” megáldott, „autochton” és „kontinuus” stb. nemzet történeti önképe, persze, nem csak keveredik a másikéval (és itt ezt már valóságosan a Balkán egymással szoros közelségben települt népeire, nemzeteire értjük), de – területhagyományaitól az elbeszélésig - ütközik is, és pedig keményen! Párhuzamban látva őket: harci győzelmek és visszavonulások, kiszorítások és leigázások, átpártolások, nyelvcserek és hitehagyások szakadnak egymásra, mielőtt a történések és regék, időben visszafelé haladva, a ködbe vesznek. Délkelet-Európai viszonylatban, de mindenekelőtt a Balkánon a nemzet-entitás visszatérő territorializálása, a territórium nacionalizálása, a múlt-stilizálás és -hamisítás, a visszavetítés és önámítás (összességükben: „kitalált hagyományok”) partikularis reflexeinek talaján nem várható reális és hiteles nemzet-, illetve néptörténeti feltárás. Délkelet-Európa lényegi történeti realitása egy „nyílt terepen” zajló, végtelen hullámozása, vagy (Fernand Braudel értelmében) egy megelevenedő „mozgástér”-forma, melyet esetünkben mindenekelőtt az egyszer spontán, másszor (és legtöbbször) erőszakkal kikényszerített népmozgás tölt ki. E „nyílt” terepről illuzórikus minden, egyetlen nemzet szemszögéből felvillantott metszet, csak az átfogó történet megfogható és hiteles. A nemzeti tényező transznacionális áttételben adhat fogószót a tömbközösségek és diaszpóráik, többségi és kisebbségi helyzetek, eredetek és alakváltások, kulturális áthatások egybelátásához.

Némi túlzással úgy mondhatnók: Délkelet-Európát illetően rendelkezünk „kitalált múltakkal”, sőt „kitalált jelenekkel” is, de „való” történet – az hiányzik. Ezt a történetet még ki kell szabadítani a szubjektív, partiku-

lárius nemzettörténetek Prokrusztész-ágyából és hamis etnizálásából. Ez annál fontosabb és annál sürgetőbb, mivel a történelmietlen múlt-szemlélettel jelenkép-torzulás legutóbb a jugoszláv háborúknban leplezte le önmagát: a politikai katasztrófákkal terhes történelmi hazugságot és önámítást.

Komáromi Sándor

Cseh és szlovák kapcsolatok Kínával: versengés az ázsiai nagyhatalom kegyeiért

Fürst, Rudol–Pleschová, Gabriela: Czech and Slovak Relations with China: Contenders for China's Favour = Europe-Asia Studies, 62. vol. 2010. 8. no. 1363-1381. p.

A Cseh Köztársaság és Szlovákia 1989 óta folyamatosan küzd, hogy Peking figyelmét magára vonja, és legalább töredékét visszaszerezze azoknak a kapcsolatoknak, melyek korábban, a kommunista korszak alatt a kínai kormányhoz kötötték a két európai országot. A cseh és szlovák törekvések eleinte nem hoztak gyümölcsöt, mióta azonban a két ország csatlakozott a Kína számára stratégiaileg fontos Európai Unióhoz (EU), újabb lehetőségek nyíltak előttük, hogy növeljék státuszukat a kínai vezetőség szemében. A cseh és a szlovák külpolitika ugyanakkor számos fontos vonatkozásában jelentős különbségeket mutatott Kína viszonylatában mind az EU-csatlakozás előtt, mind azután. Noha mindkét ország szorosabb kapcsolatra törekedett Pekinggel, eltérően vélekedtek arról, hogy a gazdasági érdekek fölülrhatnak-e szélesebb értelemben vett politikai és erkölcsi szempontokat. Elsősorban az emberi jogok és Kína demokratizálódása kapcsán mutatkoztak határozott értelmezési ellentétek a Cseh Köztársaság és Szlovákia között. Prága meglehetősen következetlen viselkedésével vontta magára Peking figyelmét: egyszer őszinte reményét fejezte ki, hogy szoros gazdasági kötelek épülnek ki a két ország között, másszor élesen kritizálta, hogy Kína semmibe veszi az emberi jogokat, sőt bátor diplomáciai lépéseket tett tajvani és tibeti menekültek ügyében. A szlovákok ezzel szemben sokkal gyakorlatiasabban közelítették meg pekingi kapcsolataikat, és, kizárólag az üzletre összpontosítva, gondosan kerültek minden lehetséges feszültségforrást.

Fürst és Pleschová tanulmánya azt vizsgálja, melyik megközelítés bizonyult eredményesebbnek, melyiket díjazta Kína a mind a csehek, mind a szlovákok által áhított gyümölcsöző gazdasági és egyéb kapcsolatokkal.

Az írás a Cseh Köztársaság példájából levonható tanulságot is elemzi, hogy a gazdasági kapcsolataikat Kínával fejleszteni kívánó kis államok számára mennyire hasznos ragaszkodni emberjogi nézeteik hangoztatásához. A kutatások tanúsága szerint Kína emberjogi visszaéléseinek felelőtlensége, kiváltképp a tajvani és tibeti menekültek támogatásával kiegészítve, nagy valószínűséggel hűvös fogadtatásra lel a Kínai Népköztársaság (KNK) részéről, és negatív kihatással lesz az együttműködés minden fórumára. Az „egy Kína” politika az egyik legfontosabb külpolitikai hitvallás Peking számára. A KNK minden erejével azon van, hogy megakadályozza, egy harmadik ország hivatalos kapcsolatokat építsen ki a tajvani hatóságokkal. Összességében tehát feltételezhető, hogy a Kínát érzékenyen érintő témák kerülésének szlovák politikája kielégítőbb gazdasági kapcsolatokat eredményez Pekinggel, mint a csehek kritikus hozzáállása.

Tanulmányukban Fürst és Pleschová saját, országuk kormányzati dokumentumain, statisztikákon, interjúkon és televíziós tudósításokon alapuló kutatási eredményeiket használták fel. A KNK-hoz fűződő kapcsolatok témája mindkét országban egyértelmű eltéréseket jelez a politikai kultúra terén. Felveti ugyanakkor a külpolitikában képviselt értékek és az egyre határozottabban jelentkező külső gazdasági kényszerítő tényezők kapcsolatának kérdését is. Mind a Cseh Köztársaságnak, mind Szlovákiának érdeke, hogy túlnyújtózzon az EU és a volt Szovjetunió keretein, Ázsia felé.

A tanulmány nem támasztja egyértelműen alá a nézetet, mely szerint a konfliktuskerülő politikai magatartás Kína kapcsán jobb eredménnyel járna, mint az emberjogi szempontból kritikus, a tajvani és a tibeti ügyet támogató állásfoglalás. Peking továbbra is visszafogott érdeklődést mutat az általa csak a volt Szovjetunió csatlósainak tekintett országok iránt. A Cseh Köztársaság és Szlovákia renoméjában valamelyest lendített ugyan a NATO- és EU-csatlakozás, és legalább egy-egy kormányzati kínai delegáció látogatását kiérdemelték, az azonban mindkét ország esetében egyértelmű, hogy Peking figyelmét érdemben magukra vonni nem sikerült. A Kína politikai és gazdasági törekvéseit meghatározó tényezők nem befolyásolhatók egyoldalúan. A szerzők hangot adnak azon véleményüknek is, mely szerint egyre égetőbb szükség van egy általános, Kínára vonatkozó európai irányvonal kidolgozására. Az azonban kérdéses, hogy a csehek és a szlovákok milyen mértékben járulhatnak hozzá ehhez a közös irányvonalhoz. A Cseh Köztársaság nem használta ki az alkalmat a probléma felvetésére az EU–Kína csúcs alkalmával, a szlovák küldöttek pedig még mindig abban a hiszemben élnek, hogy kétoldalú kapcsolatokat ápolnak Kínával. A cseh és szlovák példa bizonyítja, hogy Peking továbbra is hangsúlyozza a nemzetközi partnerei között felállított hierarchiát, ami természetesen korlátozhatja a partnerek kínai beruházásokra és kereske-

delemre irányuló túlzó reményeit. Az új EU-tagállamoknak tehát, lévén csekély vesztenivalójuk, érdemes lehet visszafogott diplomáciai kapcsolatok kiépítésébe kezdeni Tajvannal, és kitartani emberjogi nézeteik mellett – mondják a szerzők –, Kína minden gazdasági vonzereje ellenére.

Décsi Tímea

Horvátország és Szerbia – újra a barátság útján?

Cviic, Christopher (†): Kroatien und Serbien – wieder Freunde? = Europäische Rundschau, 38. vol., 2010. 3. no. 41-52. p.

(A cikk a múlt decemberben 80 éves korában elhunyt horvát emigráns újságíró, londoni Kelet-Európa-komentátor, EBRD-konzultáns utolsó publikációinak egyike.)

Az 1991/99 között dúló jugoszláviai háború utáni tartós megbékélés egyik kulcskérdése a régióban a horvát-szerb újraközeledés és szoros partnerség lehetősége. E tekintetben látványos és talán ígéretes lépésre került sor Ivo Josipović, 2010 januárjában megválasztott horvát államelnök szerbiai látogatásával még azon év derekán. Tadić szerb elnök nemcsak együtt mutatkozott a belgrádi utca nyilvánossága előtt vendégével, hanem elkísérte őt Újvidékre, ahol horvát kisebbségi politikusokkal találkozott. A szerb fél emelt fővel lehetett jelen az újvidéki beszélgetésen, hiszen az új szerbiai alkotmány immár biztosítja a vajdasági kisebbségek hivatalos státuszát, amit a Titó-örökös Milošević megvont tőlük.

A horvát elnöki látogatást Zágrábban és Belgrádban egyaránt hasznosnak és eredményesnek tekintették, és a nemzetközi közösség melegen üdvözölte. A legmagasabb szintű kapcsolatfelvétel természetesen nem a semmiből jött létre. A megelőző hetek során gyors egymásutánban katonai együttműködési terv, kölcsönös kiadatási egyezmény, szervezett bűnözés elleni közös fellépésről szóló megállapodás került aláírásra. Több éves távlatban pedig megindult a kereskedelem, a turistaforgalom, a kulturális érintkezés újraélesztése. Mindezek akkor még nem keltettek különösebb figyelmet. Az ezeknél jóval nagyobb léptékű elnöki találkozó azonban már felébresztette a reményt a horvát-szerb viszony mielőbbi teljeskörű rendeződése iránt. Kérdés: kellően megalapozott-e a várakozás? A válasz lehetősége a korábbi konfliktus és a következmények közös logikájában rejlik.